

אילו של יצחק

כ"א סיוון	כניסת שבת	יציאת שבת
19:04	20:26	20:26
19:26	20:28	20:28
19:17	20:30	20:30
19:24	20:26	20:26

פרשת "שלח"

כחלק מהכנות בני ישראל בדרכם לארץ, משה רבנו ממנה שניים-עשר נציגים ובחרים למשימה לתור את הארץ, "כָּלֶם אֲנָשִׁים, רָאשֵׁי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל הֵמָּה.", ומצווה עליהם לבחון את טיב הארץ ואת חוזקו וגודלו של העם היושב בה: **"מִמָּה הָאָרֶץ הַשְּׂמֵנָה הוּא אִם-רְזָה, הֲיֵשׁ-בָּהּ עַץ אִם-אֵינֶן, "** (י"ג, כ')

פירש רש"י: **"היש בה עץ - אם יש בהם אדם כשר שיגן עליהם בזכותו."** ולכאורה, תיבות **"אם אין"** מיותרות. שהרי מספיק לשאול אם יש בה עץ. ומתרה בספר **"ליקוטי צבי"**, שאדם כשר הוא זה שלא מחזיק טובה לעצמו, ואדרבה מחזיק את עצמו לאדם שאין בו מספיק זכויות, וכדברי הזוהר הקדוש (ח"א קכב ב): **"מאן דאיהו זעיר ואיהו רב ומאן דאיהו רב ואיהו זעיר"** (מי שהוא קטן הוא בעצם גדול ומי שהוא גדול הוא בעצם קטן) וכך הוא מסביר את הפסוק: **"היש בה עץ?"** - האם יש בהם אדם כשר שיגן עליהם. **"אם אין?"** האם אותו אדם גם מחזיק את עצמו לאין ולאפס.

על דרך זו מבארים המפרשים כמה פסוקים:

- "מֵאֵינֶן, יָבֵא עֲרֵרִי"** – כאשר אדם שם את עצמו לאין, אז יבוא עזרי.
- "וְהִחֲכְמָה מֵאֵינֶן תִּמְצֵא"** – כשאדם יודע שהוא אין, אצלו תמצא החכמה.
- "הֲיֵשׁ הִ' בְּקִרְבְּנוּ אִם אֵינֶן."** – מתי זוכים להשראת השכינה? כשאנחנו יודעים שאנחנו לא ראויים. וכן ההיפך מזה. כי כאשר אדם מתגאה, אז השכינה עוזבת אותו.

מסופר בירושלמי (תענית פ"ד) על גבורתו המופלאה של בר כוזיבא עד שרבי עקיבא נטה לחשוב שהוא משיח ודרש עליו הפסוק **"דרך כוכב מיעקב"**. ומספרים חז"ל: **"שלוש שנים ומחצה צר אדריינוס קיסר על ביתר ולא יכל לה. כי רבי אלעזר המודעי היה יושב בשק ואפר ומתפלל בכל יום: "רבונו העולמים אל תשב בדין היום..."** וכח תורתו ותפלתו הגנה על העיר.

ביקש אדריינוס לעזוב כי ראה שאינו מצליח לנצחם, ניגש כותי אחד (שכנראה ידע את סוד ההגנה של העיר) אל אדריינוס ואמר לו: **"אל תתאייש, אני אסדר לך את הניצחון. מה עשה? הוא נכנס לעיר בסתר (דרך ביה של שופכין) ניגש לרבי אלעזר המודעי שהיה עסוק בתפלתו ועשה עצמו כלוחש דבר-מה באוזנו. אנשים שראו זאת הביאוהו מיד לבר כוזיבא ואמרו לו: זה הכותי לחש משהו באוזני דודך (רבי אלעזר היה דודו של בר כוזיבא), שאל אותו בר כוזיבא מה אמרת לו ומה אמר לך? שיקר הכותי וסיפר שרבי אלעזר אמר לו שרוצה למסור את העיר לאדריינוס. הלך בר כוזיבא ושאל את רבי אלעזר המודעי: מה אמר לך הכותי? השיב לו: לא אמר לי כלום. כעס בר כוזיבא ובעט ברבי אלעזר והרגו. מיד יצאה בת קול ואמרה: הגרת את רבי אלעזר המודעי זרועו של ישראל ועין ימינם (שהיא מעמידן בתפלתו ובאור תורתו) לפיכך זרועו של אותו האיש תיבש ועין ימנו תכה. מיד נלכדה ביתר ונהרג בר כוזיבא!"**

הביאו את ראשו לאדריינוס. שאל אדריינוס: מי הרגו? וראו נחש כרוך על צווארו. אמר אדריינוס: **"אילולא שאולקו הרגו מי יכול לו, וקרא עליו את הפסוק (דברים לב) "אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם."** הנה כי כן, ניתן ללמוד מה רב כח תורתו ותפלתו אף של צדיק אחד, כדי להגן על היישוב כולו, ומה גדול החורבן, רח"ל, בתעד כח זה: בר כוזיבא שבטח בכוחו הגדול ובכח חייליו, התעלם כליל מהכח האמיתי שהגן על העיר - כח תורתו ותפלתו של רבי אלעזר המודעי, וכשהרסו במו ידיו את הכח הזה, הביא על עצמו ועל ביתר את החורבן הנורא.

עוד מסופר, שבשנת תשכ"ז, לפני שפרצה מלחמת ששת הימים, כשהישוב בארץ היה שרוי בצרה גדולה, בפחד ובאימה ממה שעתיד לקרות, בחר הגאון **רבי יהודה צדקה זצ"ל** עשרה אברכים מצטיינים, מחכמי ישיבת פורת יוסף, שיהיו יושבים ועוסקים בתורה ללא הפוגה ביום ובלילה עד שיעברו ימי החרום, מבלי שיתעניינו כלל בשום דבר חיצוני אפילו לא בחדשות היום. והרב צדקה הסביר: **"הרי אפילו בסדום הרשעה, אם היו בה עשרה צדיקים, היה הקב"ה נושא פנים בגללם לכל הדור! כל שכן אצלנו, אם נושבים עשרה צדיקים לעסוק בתורה באופן רצוף ומבלי להסיח דעת מכל הסובב אותם בימי חרדה ומתח כאלו - זכותם יכולה להגן על כל הדור."**

אומרת המשנה (פאה פ"א מ"א): **"אלו דברים שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה, והקורן קיימת לו לעוה"ב, היא מונה מצוות כמו: כיבוד אב ואם, גמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחברו, משום שיש בהם הטבה עצומה לזולת, הן לפרט והן לכלל, אולם המשנה חותמת ומציינת גם את הדבר העולה על כולם בהטבתו והוא **"תלמוד תורה כנגד כולם"**. ללמדנו: שתלמוד תורה, אין היא רק מצוה נשגבה בין אדם למקום, **אלא יש בה גם הטבה עצומה בין אדם לחברו**; ונתלמוד תורה כנגד כלם."**

כאשר המשנה מונה את אותם דברים נשגבים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקורן קיימת לו לעוה"ב, היא מונה מצוות כמו: כיבוד אב ואם, גמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחברו, משום שיש בהם הטבה עצומה לזולת, הן לפרט והן לכלל, אולם המשנה חותמת ומציינת גם את הדבר העולה על כולם בהטבתו והוא **"תלמוד תורה כנגד כולם"**. ללמדנו: שתלמוד תורה, אין היא רק מצוה נשגבה בין אדם למקום, **אלא יש בה גם הטבה עצומה בין אדם לחברו ובין אדם לעצמו.**

בפרשה זו ובפרשיות הסמוכות לה נכתבו ניסיונותיהם של אבותינו במדבר. דברים אלו לא נכתבו לשם סיפור בעלמא, כמו שנכתב בזוהר (חלק ג פרשת בהעלותך דף קמט ע"ב): **"ומאן דאמר דההוא סיפורא דאורייתא לאתחזא על ההוא סיפור בלבד קאתי, תיפח רוחיה".** פירוש: מי שאומר שאותו סיפור שבתורה, להראות על אותו סיפור בלבד בא, תיפח רוחו, רח"ל, אלא כוונת התורה שנלמד מהם אורחות השם, ואף שאי אפשר בכלל להשיג את גודל מדרגת דור המדבר, ואין אנו יכולים להבין את ניסיונותיהם, עם כל זה לא נבצר מאיתנו להתבונן באלו הדברים כפי קט שכלינו, וללמוד מהם את הדרך אשר נלך בה.

משה רבנו שולח את המרגלים לתור את הארץ, מרגלים צדיקים וכשרים **"כָּלֶם אֲנָשִׁים, רָאשֵׁי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל הֵמָּה."** הם עולים לארץ, בודקים, רואים ומתרשמים, עושים את השליחות המוטלת עליהם, חוזרים מקץ ארבעים יום, ומשיבים אותם דבר כפי מה שראו.

"וַיָּבֹאוּ עַד-נַחַל אֶשְׁכֵּל, וַיִּכְרְתוּ מִשֶׁם זְמוּרָה וְאַשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד, וַיִּשְׁאָהוּ בַמּוֹט, בְּשָׁנִים; וּמִן-הָרְמָנִים, וּמִן-הַתְּאֵנִים." (י"ג, כ"ג)

הסוף כידוע מר – בכיית כל העדה, חרון אף ה', ועונש מר להיטלטל במדבר ארבעים שנה.

אומרת המשנה במסכת ביכורים (פרק ג' משנה א'): **"כיצד מפרישין הביכורים, יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, אשכול שבכר, רימון שבכר, קושרו בגמי ואומר: הרי אלו ביכורים."**

ולכאורה מדוע לא נאמר גם זית ותמר, שהרי גם הם משבעת המינים שצריכים להביא את ביכוריהם?

ועונה על כך **האר"י הקדוש**, שנאמר דוקא תאנה, אשכול ענבים ורימון כדי לרמוז שיש **במצות הביכורים תיקון לחטא המרגלים**: שכן על המרגלים אומרת התורה: **"וַיָּבֹאוּ עַד-נַחַל אֶשְׁכֵּל, וַיִּכְרְתוּ מִשֶׁם זְמוּרָה וְאַשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד, וַיִּשְׁאָהוּ בַמּוֹט, בְּשָׁנִים; וּמִן-הָרְמָנִים, וּמִן-הַתְּאֵנִים."** (במדבר י"ג כ"ג). אולם המרגלים הוציאו דיבת הארץ, ואמרו: **"ראו כמה משונים פירותיה. ואילו במצות הביכורים עם ישראל לוקח את פירות ארץ ישראל, עולה לבית המקדש ואומר: "ויבאנו, אל-המקום הזה; ויפתג לנו את-הארץ הזאת, ארץ זבת חלב ודבש".** ומוסיפה התורה: **"וַיִּשְׁמַחְתָּ בְּכָל-הַטּוֹב, אֲשֶׁר נָתַן-לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ--וּלְבִיתְךָ."** שבהערכה והכרת הטוב לבורא עולם מתקנים את חטא המרגלים.

חז"ל מבהירים, שגם חטא המתאוננים שקראנו בפרשה הקודמת היה בעצם **'כפיות טובה'**, שכפרו בטובות העצומות שעשה עמהם הקב"ה, ולדאבונו, ענין זה מצוי מאוד, שבני אדם אינם מכירים בטובתו של המקום עמהם, הלוא הקב"ה מטיב עם כל אחד ואחד, ואין אדם שנפטר מלהודות על חסדי המקום עמו, רק שעל האדם להתבונן בהם, ואז יראה כמה עליו להכיר טובה לבוראו. אך כשלא מתבונן בזה, אז לא די שאינו מכיר בחסדי המקום, אלא עלול חס ושלום להיות מלא טרונגא על איזה 'מצוקה' שנקלע לפתחו ישלא באשמתו, ואז אינו יודע באיזה סכנה הוא נכנס, כמו שאנו רואים כאן, כמה רע הוא הדבר לפני המקום, שמתרעמים על ה'מצוקות' במקום להכיר טובה על החסדים, שהם תמיד במידה מרובה.

בבואם, המרגלים לא מעלימים את הדברים הטובים אודות הפירות ושבו הארץ, אך מיד עוברים לענות בהרחבה ובהטעמה על עוצמתם הצבאית של יושבי כנען **"אֶפְסָ כִּי-עַז הָעָם, הַיֵּשֵׁב בָּאָרֶץ;"**, ועל יכולת עמידתו הצבאית אמרו: **"וְהָעָרִים, בְּצָרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד,"** ולבסוף הוסיפו את הבעת דעתם וסיכמו: **"...לֹא נוּכָל, לַעֲלֹת אֶל-הָעָם; כִּי-חָזַק הוּא, מִמֶּנּוּ. וַיִּצְיִאוּ דַבַּת הָאָרֶץ, אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ, אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֵאמֹר: הָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ, אַרְצָ אֲכֻלֶּת יוֹשְׁבֶיהָ הוּא,"** (י"ג, ל"א-ל"ב)

ומפרש רש"י: **"אוכלת יושביה - בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מותים, והקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו:"**

ומסבירה הגמרא (סוטה, ל"ה, ע"א), שכדי למנוע את חשיפתם בידי יושבי הארץ, פרצה בכנען מגיפה, ובכל מקום שבאו המרגלים, מת האיש החשוב באותו מקום כדי שכל בני המקום יהיו טרודים בהלווייתו ולא יבחינו ויחשדו בס. הקב"ה עשה את הדברים לטובתם, **והם טעו בפירוש המציאות שנתגלתה לעיניהם,** ופירשוהו כ"אֶרֶץ אוכלת יושביה".

ויש לשאול: מה גרם להם למרגלים אלו להיכשל בחטא הפרשנות השגויה: מדוע לא השכילו לפרש נכון את ראייתם? והלא **"כולם אנשים"** צדיקים היו ובציווי ה' נשלחו? כיצד הפכו אנשי מידות אלו ברגע אחד מ"כולם אנשים" ל"ירשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר"?

